

Betänkandet Säkerhet och tillgänglighet vid val (SOU 2021:96) – förslag till yttrande

Sammanfattning

Västerviks kommun ställer sig övervägande positiv till utredningens förslag om säkerhet och tillgänglighet vid val. Åtgärder för att säkerställa en hög säkerhet vid genomförande av val och möjligheten för alla att kunna rösta är viktigt för vår demokrati.

Utveckling av Västerviks kommuns synpunkter återges nedan med hänvisning till respektive avsnitt i betänkandet.

Synpunkter på innehållet i betänkandet

Avsnitt 4.9.2 Ansvaret för rutinen ska ligga på Valmyndigheten, samt Avsnitt 4.9.5 Myndigheter utanför valadministrationen

Västerviks kommun tycker att det är positivt att Valmyndigheten får ett ökat ansvar för samordning, information och analys om den nationella lägesbilden. Valsäkerheten är i fokus inför och under allmänna val och det är viktigt att vara medveten och förberedd på hot som kan inverka på valets genomförande och förtroende för valsystemet. Inför de allmänna valen 2022 har flera myndigheter informerat om valsäkerhet och lyft vikten av systematiskt säkerhetskyddsarbete.

Förslaget att Valmyndigheten får ett samordningsansvar och samlar information och analyserar den nationella lägesbilden och kommunicerar till valnämnden, underlättar och tydliggör för valnämnden med organisation. Det säkerställer också att valnämnden får analyserad information om det nationella planet, och då minskar risken att missa viktig information. Valmyndighetens nyhetsbrev och kommunikation är en primär informationsbank för valnämnden.

Avsnitt 4.9.3 Valadministrationens incidentrapportering

Det är positivt med förslaget att incidenter som kan påverka genomförandet av val ska anmälas till Valmyndigheten. Liksom utredningen också framhåller är det viktigt att rapportering blir enkel och smidig för valnämnderna. Bra att förslaget innebär att Valmyndigheten ska ta fram rutiner för hur rapporteringen ska gå till så det blir tydligt för valnämnden och röstmottagare, och lika hantering i kommunerna. Det bör tas fram ett material från Valmyndigheten där det tydligt framgår vad valnämnderna ska tolka som incidenter som ska rapporteras. Materialet bör innehålla ett antal olika exempel för att

förenkla tolkningen och underlätta för valnämnderna att kommunicera till dem som arbetar i vallokaler och i röstningslokaler vad som ska noteras som möjliga incidenter.

Avsnitt 6.6.1 Behovet av en reglering och ackreditering

Det behövs vägledning för valnämnden vad som gäller för observation i samband vid stängning av röstningslokaler och sammanräkning av inkomna förtidsröster.

Om bestämmelsen skrivs in i vallagen bör Valmyndigheten informera och ta fram eventuella rutiner till valnämnden om vad som förväntas i samband med att valobservatörerna är på plats. Västerviks kommun delar utredningens bedömning att exempel på åtgärder bör redovisas som förtydliganden för valnämnden, men åtgärderna bör inte författningsregleras.

Avsnitt 7.7.1 Ett tydliggörande införs att tillgänglighet vid val omfattar valens lokaler, röstningsförfarande och information till väljare

Västerviks kommun är positiv till ökad tillgänglighet i samband med val. Utredningens förslag om en reglering av målsättningskaraktär ses som positiv. Förslaget att det inte ska regleras att varje vallokal och röstningslokal ska ha samma tillgänglighet är avgörande för att praktiskt kunna säkerställa en god tillgång på vallokaler och röstningslokaler. Förslaget om råd och rekommendationer för att konkretisera åtgärder som kan göras för att skapa så god tillgänglighet som möjligt i så många lokaler som möjligt är bra. Det är nödvändigt att Valmyndigheten får i uppdrag att ta fram informationsmaterial i tillgängliga format som valnämnderna kan använda i val- och röstningslokaler. Bedömningen är att ökad tillgänglighet jämfört med idag kommer att generera ökade kostnader för valnämnderna, vilket bör beaktas i samband med utbetalning av statsbidrag.

Hjälpmedel som valnämnderna kan tillhandahålla för att öka tillgängligheten får gärna finnas som material som går att ladda hem eller beställa via Valmyndigheten. Om det är material som leverantörer erbjuder, kan det vara positivt med ett ramavtal som kommunerna kan avropa från, för att säkerställa att det exempelvis finns valsedelstall i rätt höjd för rullstolsbundna med tillhörande avskärmning.

Avsnitt 7.7.3 Valmyndigheten ska samla in och publicera uppgifter om val- och röstningslokalernas tillgänglighetsstatus och om ambulerande röstmottagare

Tillgängliga lokaler och tillgänglig information, både inför besöket och under besöket i röstnings- eller vallokalen, är viktiga delar för att målgrupper med särskilda behov. Ökad tillgänglighet kan ge ökad delaktighet och det är positivt. Om det införs ett krav att kommunen ska lämna upplysningar till Valmyndigheten kring tillgänglighet är det bra om det finns en koppling mellan rutin/checklista för tillgänglighet och den information som ska lämnas till Valmyndigheten. Det är många röstmottagningsställen som ska inventeras inför valen och förslaget som troligen innebär en hantering i Valid för varje

röstmottagningsställe blir en enklare administration om rutiner för inventering och uppgifter som ska meddelas hänger ihop.

Avsnitt 7.7.5 Fler målgrupper ska kunna använda ambulerande röstmottagare

Västerviks kommun instämmer i utredningens bedömning att ambulerande röstmottagare är ett bättre alternativ än budröstning när det gäller kravet på att skydda valhemligheten.

Valnämnderna bör ersättas ekonomiskt för detta då denna förändring ställer högre krav på tillgängligheten av ambulerande röstmottagare i kommunerna och kan bli ett stort uppdrag.

Det finns en risk att väljarna upplever det som mer attraktivt att boka en ambulerande röstmottagare jämfört med att använda en lantbrevbärare för att lämna en budröst. Det är viktigt att framhålla i information till väljare att anhöriga och andra närstående kan agera bud åt personer som bor längs med en lantbrevbärarsträcka.

Avsnitt 7.7.6 Utbildningen av gode män och förvaltare

Västerviks kommun är positiv till förslaget att utbildning och information tas fram till gode män och förvaltare och att det blir reglerat i deras uppdrag att de är skyldiga att hjälpa sina huvudmän att kunna rösta. Det kan bidra till att flera väljargrupper lättare kan utnyttja sin rösträtt. Informations- och utbildningsinsatsen blir mindre för valnämnden när det finns färdigt material från Valmyndigheten. Det underlättar för valnämnden när informationsmaterial är faktagranskade och målgruppsanpassade.

Avsnitt 8.9.2 Förstoringshjälpmedel och belysningsförstärkning på alla röstmottagningsställen

Förslaget om förstoringshjälpmedel och belysningsförstärkning är självklart positivt för att öka tillgängligheten för personer med synnedsättning. Då detta enligt förslaget blir tvingande och det innebär en ökad kostnad bör valnämnderna ersättas ekonomiskt för detta.

I förslaget nämns "om möjligt bakom alla avskärmade valsedlar och valskärmar." Det är tillräckligt att belysningsförstärkning finns tillgängligt på alla röstmottagningsställen och bör inte vara ett krav att det ska finnas bakom alla avskärmande valsedlar och valskärmar. Det kan exempelvis räcka med att man placerar valsedelsstället under en befintlig lampa och att man har belysningsförstärkning på någon av valskärmarna. I den mån det är möjligt bör röstmottagarna möblera och ställa valsedelsställ och valskärmar nära befintliga ljuskällor. Förstoringshjälpmedel är lättare att åstadkomma vid varje valsedelsställ och valskärm om det blir ett krav.

Det är positivt om Valmyndigheten kan tillhandahålla förstoringshjälpmedel eller belysningsförstärkning i valmaterialet som kommunen beställer från Valid eller upphandla ett ramavtal där valnämnderna kan köpa in framför allt belysningsförstärkning. Det blir enklare för valnämnderna att administrera och ett kvalitetssäkrat inköp.

Avsnitt 9.8.2 Digitala röstkort

Västerviks kommun anser att digitala röstkort kan vara en god idé som ligger i tiden med digitaliseringen och miljömedvetandet i samhället.

Digitala röstkort ställer krav på att det finns utskriftsmöjligheter i vallokalen. Det kommer innebära köbildning när väljaren inväntar att dubblettröstkort skrivs ut eller adresskort fylls i. Bra att adresskort finns som alternativ till dubblettröstkort.

Om väljaren får ett större ansvar att göra ett aktivt val, att välja digitalt röstkort, kan det bli en större grupp som får digitala röstkort än de som har elektronisk myndighetspost. Västerviks kommun föreslår också att väljarna får ett ansvar, ej tvingande, i röstningslokalen att fylla i adresskortet.

De väljare som är vana att ta emot elektronisk myndighetspost och andra meddelanden digitalt har säkerligen med sig mobil eller annat digitalt verktyg till röstningslokalen. Det kan vara positivt för dessa att ha digitala röstkort och inte ett pappersröstkort. Om det finns ett säkert system för väljare att göra ett aktivt val och säga ifrån sig pappersröstkort till förmån för digitala röstkort kan det spara mycket pengar i tryck- och portokostnader. För att undvika köbildning kan Valmyndigheten och valnämnden göra informationskampanjer om digitala röstkort och vad som gäller vid förtidsröstning.

Åtgärder för att minska köer i röstningslokalen kan vara att väljaren har möjlighet att själv skriva ut sitt digitala röstkort med egen skrivare eller att väljaren kan fylla i adresskort i röstningslokalen och röstmottagaren granskar uppgifterna som lämnats på adresskortet inför röstmottagningen.

Kap. 11 Rekrytering och utbildning av röstmottagare

Röstmottagarna och deras agerande för att genomföra ett rättssäkert val är en grundpelare. Vi välkomnar att Valmyndigheten arbetar för att stödja kommunerna i arbetet med att främja arbetsmiljön för röstmottagarna. Västerviks kommun har inför det kommande valet utökat grundbemanningen med en röstmottagare i varje distrikt och även stärkt bemanningen under förtidsröstningen. En ändring av valdistriktsindelningen är gjord för att bland annat jämna ut antalet röstberättigade i distrikten. Förhoppningen är att åtgärderna ger en bättre arbetsmiljö för röstmottagarna. Ett medskick inför kommande valutredningar är att se över möjligheten att hantera förtidsröster innan valdagen för att spara tid för röstmottagarna på valdagen och minska stress.

Ett exempel på hantering av förtidsröster innan valdagen kan vara att valdistriktsordförandena tillsammans med en röstmottagare från varje distrikt prickar av förtidsröster i röstlängden innan valdagen och att detta sker under en öppen förrättning där allmänheten är välkommen. Rösterna kan läggas tillbaka i ytterkuvertet för förtidsröster med anpassad tejp, i omslag och förslutas inför valdagen. Att kunna hantera förtidsröster i förväg sparar tid på valdagen och ger röstmottagarna en bättre arbetsmiljö samtidigt som möjligheten till ångerröstning kvarstår om lagstiftaren vill att ångerröstning ska finnas kvar. En förändring som denna måste kommuniceras väl med röstberättigade och visa att öppenhet, transparens och valsäkerhet fortfarande gäller i lika hög utsträckning.

Det är positivt att valutbildningarna som Valmyndigheten tar fram för röstmottagare finns på Valcentralens webbplats. Det är en fördel att röstmottagarna kan genomföra och repetera på egen hand. Om det finns ett kunskapstest knutet till utbildningen kan det vara en fullgod utbildning om röstmottagaren är förhindrad att delta på fysisk utbildning. Det kan underlätta rekryteringen, även om de flesta röstmottagare inte har framfört några önskemål eller synpunkter kring detta på utbildningarna. Det ligger det i linje med digitala utvecklingen. Västerviks kommun tycker att det är mycket bra att Valmyndigheten har tagit fram flera praktiska övningar för röstmottagarna i valutbildningarna och valmaterialet inför kommande val. Det kan göra röstmottagarna mer rustade och säkra inför deras viktiga uppdrag.